

Det ljuva livet

13 september 2025 – 1 februari 2026

En marsafton 1907 invigde Signe Maria och Ernest Thiel sitt nya hem och galleri med en maskerad som skulle komma att bli mytomspunnen: väggarna kläddes med färska rosor på ytorna mellan tavlorna och vaktmästaren kastade kronblad över alla gäster från balkongen. Konst och fest har alltid förenats på Thielska Galleriet och nu när museet firar 100 år visas en utställning som fokuserar på nöjeslivet i det tidiga 1900-talets konst. *Det ljuva livet* är tematiskt uppdelad i olika motivgrupper såsom maskerade, caféliv, varietéer, dans och cirkus. Utställningens konstverk är både inlånade och hämtade från museets samling där urvalet sträcker sig från 1886 fram till 1925 då Thielska Galleriet öppnade som ett museum.

Det är en resa i tid och rum: I det tidiga 1900-talets Paris finner vi Axel Törnemanns absintgröna cafémotiv, i sekelskiftets Berlin etsar Edvard Munch kortspelande bohemer på barer, åren kring det första världskriget fångar Otte Sköld Köpenhamns kabaréer i färgstarka målningar. Vi möter dessutom både Arvid Fougstedts snabba ögonblicksteckningar från Madrids karnevaler och Vera Nilssons vilda musikanter i Andalusien. Utöver dessa välkända namn visas även verk av mindre kända konstnärer som Gösta von Hennigs, Josef Svanlund, Annie Bergman, Ivan Lönnberg och Brita Nordencreutz. Fascinerande konstnärskap som har hamnat i skymundan.

Alla dessa konstnärer drogs till kroppar i rörelse och dramatiken på nattcaféer, i danslokaler och på cirkusarenor. Ibland glatt skildrade, ibland hotfullt, men alltid med en jazzig och karnevalisk energi. Utställningen belyser festtemat i konsten, men lyfter även fram att konsten i sig är en fest värd att firas och att ständigt återvända till.

Maskerad, karneval och kapplöpning

En av de konstnärer som medvetet valde motiv från nöjeslivet var Gösta von Hennigs (1866–1941). Han målade i en högt uppdriven färgskala och förklarade sin motivkrets i en intervju 1909: ”detta är *min* genre. Är det inte tillräckligt många som måla landskap? Cirkus, varieté, kapplöpningar, kafélif – allt som är hetsigt, ögonblicksaktigt och rörligt: det dyrkar jag och vill jag återge.” I Thielska Galleriets samlingar finns von Hennigs färgrika *Kapplöpning*, en ögonblicksbild från galoppbanan där några hästar hoppar över hinder. Vi ser även *Ombord* som skildrar en servering på en ångbåt.

Gösta von Hennigs fick sitt definitiva genombrott på Konstnärsförbundets stora utställning med tidigare elever på Liljevalchs 1916. En konstnär som inte fick vara med då var Sigrid Hjertén (1885–1948), som i stället anordnade sin första separatutställning på Gummessons konsthandel vid Strandvägen. Där visades bland annat den drömska *Maskeraden* som tillhör hennes mest monumentala verk, målad i en expressionistisk färgskala mellan violett och blått. Hjertén var mycket intresserad av det glada utelivet. Samtidigt verkar den privata maskeraden vara en fest där varken nätverkande eller underhållning står i centrum, utan det sociala rollspelet skildras genom en sorts drömsk melankoli. När *Maskeraden* ställdes ut möttes Hjertén av oförståelse, men idag tillhör konstverket milstolparna inom svensk modernism.

Vid samma tid hade Arvid Fougstedt (1888–1949) hastigt rest till Madrid för att komma undan hyresskulder i Paris. Idag är konstnären mest känd för sina snabba ögonblicksteckningar kring sekelskiftet 1900 och ett nysakligt måleri på 1920-talet, men under det första världskriget skildrade han även flera spanska karnevaler. I ett verk ser vi Fougstedt själv försvinna bort i folkvimlet med sin blå scarf. Det myllrar av människor och maskerna erbjuder en särskild anonymitet. Motivet sprudlar av livsglädje.

Noctambulism

Edvard Munch (1863–1944) började sin konstnärsbana bland Kristianiabohemernas rökstimmiga caféer i nuvarande Oslo. Han rörde sig senare bland annat i Berlins bohemkretsar och etsade flera motiv från stadens caféer. Vid den här tiden hade rörelse förvandlats till estetisk princip för en mängd nya konstnärliga ismer, och storstadens hektiska nattliv började mer och mer skildras som en kontrast till det välordnade borgerliga daglivet. De italienska futuristerna kallade det för ”noctambulism”.

Vid sin första vistelse i Paris 1902 installerade sig Axel Törneman (1880–1925) på Grand Pigalle Hôtel i bohemernas Montmartre. Det låg ett stenkast från det färgsprakande Café du Rat Mort (Döda råttans café), som egentligen hette Le Café Pigalle. Rat Mort var känt för sina kabarékvällar och var dessutom ett beryktat tillhåll för kokotter, en sorts lyxprostituerade. Efter flera år i Paris fick Törneman idén att sammanfatta stadens nattliv i *Nattcafé II*. Målningens fokus ligger på en kokott med mintgrön fjäderboa, en hatt av bleknade rosor och en tom blick. På Rat Mort flödade champagnen, men den absintgröna slöja Törneman kastar över sitt café understryker undergångsstämningen och den hatkärlek han kände inför det självförbrännande bohemlivets stress, oro och ångest.

Varieté och cabaret

En varieté är ett framträdande på en scen, med varierad underhållning. Det härleds från franskans ord för blandning. I Paris har varietéernas färgprakt skildrats på ett liknande sett av svenska konstnärer från olika generationer: Richard Bergh redan 1887 och Axel Törneman precis kring sekelskiftet 1900. Båda avbildar såväl dansöserna som orkestrarna som spelar upp.

Gösta von Hennigs rörde sig istället i Stockholms nöjesliv på restauranger och varietéer. Målningen *Cabaret* har en tydlig kontrast mellan förgrundens mörka figurer och den ljusfyllda estraden där en kvinna i röd klänning dansar. Otte Sköld (1894–1958) reste å sin sida till Köpenhamn under det första världskriget. Den danska huvudstaden kallades för ”Nordens Paris”, när vägarna ut i Europa var stängda. Sköld besökte olika teatrar i förorterna, exempelvis Dyrehavsbakkens sångpaviljonger. I ett kärvt, rytmiskt träsnitt fångas kabarén *Sans Souci* (som betyder sorglös). Här är caféborden och publikhavet minst lika viktiga som själva scenen.

Brita Nordencreutz (1899–1982) studerade 1920 hos den inflytelserike konstnären André Lhote i Paris. Denna vistelse följdes av ett flertal resor till München och Salzburg under mellankrigstiden. Där spanade hon rastlöst in typerna på städernas caféer, varietéer och ljusskygga barer. I Nordencreutz teckningar och akvareller dokumenteras såväl prostituerade som tidens nya kvinnoideal: androgynt, kortklippt och cigarettökande. Konstnärskapet kretsar kring hennes passion för storstadens pulserande nattliv.

Spanska danser och vita stjärnor

Det vi idag kallar underhållningsindustrin växte fram i storstäderna i slutet av 1800-talet. I framför allt Paris uppstod mängder av olika nöjeslokaler. Där skildrade Henri de Toulouse-Lautrec (1864–1901) hela den parisiska nöjesvärlden från krogar och caféer. Han uppfann nya perspektiv och japonistiska kompositioner i rena, klara färger. I detta rum visas hans tidiga målning *Ballettscen* som Ernest Thiel köpte 1916.

Otte Sköld var framför allt fascinerad av dansen, vilket syns i huvudnumret från hans tid i Köpenhamn, den dynamiska, jazziga och milt kubistiska *White Star*. Målningen skildrar en grupp dansöser med collageartad uppbyggnad. Sköld för vidare ett motiv från Toulouse-Lautrec, inte sällskapsdansen eller konstdansen utan den ”vulgära” underhållningsdansen. I syskonbilden *CanCan* återges dansen som erotisk provokation med blottade lår, rullande höfter och höga bensparkar. Det kan tolkas som ett tecken på en ny sexuell frihet. Efter kriget flyttade Sköld till Paris och övergick till ett nysakligt måleri där han fångade själva staden och dess liv. På Gypsie bar gjorde han ett par ”tidsbilder”, som den karnevaliska *Baren i Paris* där paren dansar och konverserar till tonerna av jazz. Samtidigt finns det ett satiriskt drag i den livströtta och dekadenta eskapismen.

Gösta von Hennigs skildrade ofta spanska underhållningsdanser i Stockholm och hans färgskala i flammande gult och scharlakansrött ansågs extremt modern. I de två syskonbilderna *Spansk dans* från 1912 fångas först paret i sidled mot en sorts ornamentalt landskapskuliss, sedan när de böjer knä. Det är ett försök att fånga själva rörelsen, samtidigt som det vilar något monumentalt och snarast statylikt över dansarna. Från von Hennigs kastanjetter är steget ganska långt till Vera Nilssons (1888–1979) *Zambomba*, en titel hämtad från den trumma som traditionellt används vid festligheter och flamenco i Andalusien. Nilsson befann sig en stor del av sitt liv på resande fot och i hennes målning fångas en grupp extatiska musikanter i Málaga.

Cirkusmålaren och Blåmålaren

Ett annat av 1800-talets stora spektakel var cirkusen med sina akrobater, lindansare, och djurtämjare, som alltid verkar befinna sig någonstans mellan kontroll och kaos. Gösta von Hennigs kom att kallas för ”cirkusmålaren”, eftersom han skildrade varietéer och cirkusarenor, ofta med en ödesmättad stämning. *Han är död* återger en artist som har störtat ner och bredvid hans utsträckta, livlösa kropp sitter en kamrat som tar pulsen på honom, iklädd röd clowndräkt med en blå fjäril på bröstet. Publiken har redan börjat gå hem. I *Den gamle gycklaren* möter vi en åldrad cirkusartist som utför ett balansnummer, där han under åskådarnas blickar manövrerar sin cylinderhatt på näsryggen med mandolinen i andra handen. Ett sista bravurnummer innan allt är förbi. Dessa cirkusartister blir till allegorier över konstnären som ständigt måste skapa och dessutom hela tiden leverera inför publik.

En konstnär som antagligen påverkades av Gösta von Hennigs cirkusbilder var blåmålaren Eugène Jansson (1862–1915), vars sista målning *Cirkusscen* påbörjades 1913. Här är det artificiella strålkastarljuset riktat mot en svart häst som galopperar runt arenan, rakt emot oss betraktare. På sadeln står en akrobat i gnistrande orange trikå och håller en flicka på sin uppsträcka högra arm. Motivet är hämtat från Hippodromen som låg på Götgatan. Modellerna var syskonen Herman och Julia Möller från en känd cirkusfamilj, som ofta utförde akrobatnummer på hästrygg. Hela målningen handlar om rörelse, ljus, dramatik och färg. Publiken är en stor anonym massa, även om det går att urskilja några matroser. *Cirkusscen* brukar betraktas som ”oavslutad” vilket säkerligen har bidragit till dess undanskymda plats i Janssons konstnärskap.

En trappa upp, i Munchsalen, visas Janssons stora målning *Matrosbalen* som skildrar ett populärt helgnöje då bland uppklädda stockholmsdamer: att dansa med sjömännen på Skeppsholmen.

Maskerader på Thielska Galleriet

Thielska Galleriet var en viktig samlingspunkt för konstnärer och författare i början av 1900-talet. På detta emblematiske grupp fotografi från en av Signe Maria och Ernest Thiels glamorösa maskeradbaler syns skådespelare som Anders de Wahl och Harriet Bosse i vita harlekindräkter, i utkanten skymtar författare som Hjalmar Söderberg och konstnärer som Eugène Jansson och Axel Törneman. Längre trodde man att detta föreställde den så kallade Rosenmaskeraden vid invigningen 1907, men flera indicier tyder på att det är ett annat tillfälle. Bland annat syns inga rosor på väggarna och ett par av gästerna som går att identifiera på fotot var inte i Sverige vid den tidpunkten.

Det är alltså ett spännande fotografi som vittnar om det intensiva sällskapslivet hos paret Thiel. I förgrunden sitter stadshusarkitekten Ragnar Östberg bland serpentiner på golvet nära världens dotter Carin Thiel-Lidman, blivande fru Östberg. Till vänster halvligger Carins förste man, poeten Sven Lidman, utklädd till pirat. Längst ut på höger sida står konstsamlaren Klas Fåhræus och stirrar rakt in i kameran. Fåhræus konstsamling, i före detta privatgalleriet Villa Högberga på Lidingö, splittrades på 1920-talet. Han var en av Eugène Janssons och Gösta von Hennigs främsta mecenater. I fotografiets bakgrund skymtar konstnärer som Bruno Liljefors och Christian Eriksson, men det finns flera personer som fortfarande är oidentifierade. Hjälpa oss gärna om ni känner igen någon!

Utställningsproduktion/Exhibition Production
Thielska Galleriet/The Thiel Gallery

Curator
Adam Korpskog

Utställningsgrupp/Exhibition team
Andreas Bertman, Åsa Cavalli-Björkman, Clara Bylund, Adam Korpskog, Cecilia Rainer

Utställningskoordinator/Exhibition coordinator
Andreas Bertman

Museiteknik/Museum technicians
Pelle Bäckström, Hangmen AB

Ljussättning/Lighting
Fredrik Strid, Art & Lighting Design

Grafisk form/Graphic design
Jens Andersson, Aron Kullander-Östling

Översättning/Translation
Gabriella Berggren

Kommunikation och program/Communications and events
Sophie Allgårdh, Cecilia Rainer

Butik och värdskap/Museum shop and host coordinators
Clara Bylund, Adam Korpskog, Cecilia Rainer

Ett varmt tack riktas till utställningens långivare som generöst ställt sina verk till förfogande!

Eskilstuna konstmuseum, Göteborgs konstmuseum, Jönköpings läns konstförening, Jönköpings läns konstmuseum, Läns museet Gävleborg, Malmö Konstmuseum, Moderna Museet, Norrköpings Konstmuseum, Prins Eugens Waldemarsudde, Scenkonstmuseet, Stockholms stads konstsamling Västerås konstmuseum och flera privata långivare/ and several private lenders.

